

Einari Kakko

Paikkani on etulinjassa

Rintamakomentajan
muistelmat

HELSINGISSÄ KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

”Ajatukseni käväisivät vielä
kummassakin toisiinsa kietoutuneessa sodassa.
Talvisodan taistelukentillä ne pysähtyivät Saaretjoelle
eli Kakkasniemeen sekä Taliin. Jatkosodan joksilla
kohosivat muita paikkoja korkeammalle Kolvasjärven
Tappokukkula, Rukajärvi ja Tunkuan tien Peukalo.

Kaikissa niissä käytiin ankarat,
verisetkin taistelut ja kaikissa niissä kirjattiin omalle
tilille loistavat voitot. Kenen ansiosta? Niiden miesten,
joita minun suotiin kussakin paikassa johtaa.

Tunsin nöyrää kiitollisuutta
kaikkia hyviä alaisiani kohtaan; huonoja
minulla ei koskaan ollut.”

SISÄLLYS

SOTIA EDELTÄVÄ AIKA	9
Haave upseerin urasta syntyy	9
Koulutie	14
Varusmiespalveluksessa	23
Reserviupseerikoulun aika (I.II.1933–19.II.1934)	26
Reservinvänrikkinä Karjalan kaartissa (19.II.–31.5.1935)	29
Kadettikoulun aika (31.5.1935–16.5.1937)	30
Upseerina Karjalan kaartissa (16.5. 1937 – Kaartin lopettamiseen saakka)	40
Harjoituksia ja tarkastuksia	49
Armeijan kesäsotharjoitus vuonna 1939	57
Jalkaväen koulutusta laajennetaan	62
Pilvet kasaantuvat	64
Ylimääräiset kertausharjoitukset eli YH	67
TALVISOTA 30.11.1939–13.03.1940	75
2. prikaatin armeijakunnan reservinä	75
2. prikaati siirtyy rintamavastuuseen	92
Talin taistelut	129
Talvisodan tilinpäätös	139
Välirauha 13.03.1940–25.06.1941	140

JATKOSOTA (3.7.1941–4.9.1944)	169
Etenemisvaihe	173
Asemasotavaihe	219
Kesän 1944 tapahtumat	273
Aselepo	291
Jatkosodan tilinpäätös ja marssi koti-Suomeen	300
SOTIEN JÄLKEINEN AIKA	309
Kontiorannasta Hämeenlinnaan	309
Asekätkennästä epäiltynä	313
Palveluni Kevyen prikaatin esikunnassa	331
Vuorossa Helsinki	333
Ensimmäinen Kouvolan aika	343
Takaisin Hämeenlinnaan	344
Karjalan prikaati Kouvolassa	350
Tilinpäätös ajastani puolustuslaitoksen palveluksessa	374
Elämä sotilasuran jälkeen	378

SOTIA EDELTÄVÄ AIKA

Haave upseerin urasta syntyä

”Syntyi lapsi syksyllä, tuulet niin vinhasti vinkui.” (Eino Leino)

Synnyin 2. lokakuuta 1911 Karjalan kannaksella, Kanneljärvellä, kuusilapsisen perheen toiseksi nuorimpana vesana. Kasteessa sain nimen Einari, mutta kun oppikouluun pyrkimistä varten menin hakemaan papinkirjaa kirkkoherranvirastosta, ei nimeäni löytynyt kirjoista eikä kansista. Sielunpaimen oli minut kastettuaan unohtanut tehdä kirkonkirjaan tarpeelliset merkinnät, ja minä olin viettänyt elämäni ensimmäisen vuosikymmenen irtolaisena. Muistia virkistämällä ja kummeja kuulustelemalla erehdys saatiin korjatuksi, ja niin olin virallisestikin olemassa.

Synnyinkotini sijaitsi Kanneljärven asemalla Viipuri–Pietari-radan varrella. Kotini oli köyhä. Isä työskenteli rautateillä aluksi tavallisena työmiehenä, myöhemmin jonkinasteisena työnjohtajana. Kun palkat olivat pienet ja perhe suuri, toimeentulo oli ymmärrettävästi vaikeaa. Niinpä ei veljieni eikä vanhempien sisarteni lähettäminen opintielle voinut tulla kyseeseen, ja jo varhaisessa kasvuiässä heidän oli lähdettävä ansiotöihin. Vasta minä, ikäjärjestyksessä viidentenä, saatoin käydä oppikoulun ja valmistua siksi, miksi itse halusin. Ja tuo valinta oli helppo. Sitä ei itse asiassa tarvinnut tehdä lainkaan. Upseerin ammatti valloitti minut niin varhain kuin muistini kantaa.

Ensimmäiset selkeät muistikuvani ovat ajalta, jolloin kotiseudullani oli venäläisiä kasakoita. He olivat kurittomia ja aiheuttivat paikalliselle väestölle monenlaista harmia, mistä kantautui huhuja meillemkin.

Aluksi kasakat pysyivät pienen maailmani ulkopuolella, mutta eräänä viikonloppuna he miehittivät tien vastakkaisella puolella asuneen Nikun Ristiinan mökin, ja hevoset laidunsivat hänen pellollaan ja niityllään. Vaara oli siis tullut aivan nurkan taakse, mutta pelastukseemme koitui kasakkakapteeni, jonka nimi on valitettavasti vuosien saatossa unohtunut.

Eräänä sunnuntaina kapteeni saapui luoksemme vierailupukuun sonnustautuneena, ja kun isäni osasi venäjää, luisti juttu heiltä hyvin heti alusta alkaen. Muistan tarkastelleeni kiinnostuneena outoa venäläistä upseeria, ennen muuta hänen pukuaan, joka minusta oli erikoinen ja ylen korea. Kuitenkin, kun vieras yllättäen nosti minut ykskaks polvelleen, tempauduin silmänräpäyksessä vapaaksi ja näin tapauksesta yöllä pelottavia painajaisunia.

Seuraavana päivänä upseeri saapui hakemaan minua ja isääni vasta-vierailulle. Hän halusi esitellä hevosiaan. Uteliaisuus voitti pelon, ja kun isä tuli mukaan, läksimme kapteenin komentopaikalle, jossa kasakat saivat käskyn noutaa laitumelta eri värisiä ja minun silmissäni toinen toistaan kauniimpia ratsuja, joista joillakin oli kaiken kukkuraksi varsakin mukanaan. Ensi kertaa elämässäni sain tutustua hevoseen, tuohon jaloön eläimeen, ja siitä hetkestä alkoi elämänikäinen rakkauteni hevosia kohtaan.

Kapteenista tuli jokapäiväinen vieraamme. Hän haki minut luokseen ja saattoi jälleen takaisin, kun olin sitä ennen saanut ihailen ja hämmästellessen seurata kasakoiden harjoituksia jalan tai ratsain. Kaiken huipentuma oli tietysti se, kun upseeri nosti minut satulaan. Kai siinä nenänpää valkeni, mutta elämys oli valtava.

Rauhallinen rinnakkaiselo ja kanssakäyminen Nikun Ristiinan mökin tilapäisten asukkaiden ja perheemme välillä jatkui. Aloimme jo epäillä kuulemiamme kauhukertomuksia vähintäänkin liioitelluiksi, kunnes meidät äkkiä herätettiin valveunesta. Muuana päivänä

tuntematon kasakkapartio karautti pihallemme, jalkautui ja ryhtyi kasaamaan aidaksista nuotiota ladon alle aivan asuinrakennuksen tuntumassa. Juoksin hädissäni upseerisedän luokse apua hakemaan, ja vasta pitkän ja lopulta kovaäänisen suukovun jälkeen vaara tuli torjutuksi ja ilkeiden yrittäjät ratsastivat tiehensä.

Tämä tapaus kohotti kasakkakapteenin silmissäni korkealle jalustalle. Hän puolusti oikeutta ja pelasti kotimme. Hänellä oli paitsi korea puku ja hienoja hevosia myös hyvä sydän. Hänen esimerkkiään halusin noudattaa; tiesin selvästi, että minunkin oli tultava upseeriksi.

Haaveen toteutumiseen kuluisi kuitenkin pitkä aika, ja sitä ennen ehtisi tapahtua paljon, sillä synkät pilvet kasaantuivat parhaillaan maanosamme taivaalle. Myrsky uhkasi tuota pikaa myös Venäjää, ja sen vuoksi kasakat saivat käskyn palata kotimaahansa. Ennen Nikun Ristiinan mökin tyhjentyä kapteeniystävämme kävi meillä vielä muutaman kerran ja keskusteli vakavana vanhempieni kanssa. Vasta vuosien kuluttua sain tietää, että keskustelun aiheena olin ollut minä. Upseeri olisi halunnut minut mukaansa Venäjälle; hän olisi tehnyt minusta kasakkaupseerin. Tähän ei tietenkään suostuttu, ja niin hän poistui elämästämme ja katosi Venäjän vallankumouksen melskeisiin, mutta jätti kuitenkin minulle pysyväksi muistoksi itsestään ja kasa-koista kaksi rakasta leikin aihetta: sotilaan ja hevosien.

Vapaus sodan aika (9.1.–15.5.1918)

Venäjän vallankumouksen myötä koitti myös Suomelle itsenäistymisen aika. Mutta ennen kuin itsenäisyys lopullisesti saavutettiin, oli käytävä repivä, kansaa kahtia jakava vapaus sota. Koska olin sodan aikana vain kansakouluikäinen lapsi, jäivät sodan tausta ja varsinaiset sotatapahtumat ajatusmaailmani ulkopuolelle. Kaikelta en kuitenkaan voinut välttyä; omassa kotipiirissä näin ja koin sellaista, mikä herätti kauhua ja järkytystä sekä vaikutti todennäköisesti myöhemmin elämäntätömukseni muovautumiseen.

Isä työskenteli rautateillä kunnossapitotehtävissä, jotka olivat liikenteen sujumisen kannalta elintärkeitä niin rauhan kuin sodankin

aikana. Suuriperheisenä hänet oli aikanaan vapautettu asepalveluksesta, ja kun kotikylääni perustettiin suojeluskunnan ja punakaartin osastot, hän ei halunnut liittyä kumpaankaan, jo työnsäkin takia. Suojeluskuntalaiset, jotka jo varhaisessa vaiheessa poistuivat paikakunnalta liittyäkseen valkoisten eteneviin rivistöihin, pitivät isän pysymistä työpaikalla yleisen edun mukaisena ja kunnioittivat hänen puolueettomuuttaan. Punaiset, joiden paikallisesikunta sijaitsi Kanneljärven asemalla ja joiden hallinnassa kotiseutuni silloin oli, sen sijaan halusivat hänen liittyvän aseellisena heidän riveihinsä.

Alussa isän vetoamukset suureen perheeseen, työn tärkeyteen ja siihen, ettei ollut suorittanut asepalvelusta, tehosivat esikunnan päälliköihin, jotka olivat tuttuja – naapureita. Mutta ajan kuluessa ja valkoisten voitokkaasti edetessä punaisten hermot alkoivat kiristyä. Isää ruvettiin painostamaan ja uhkailemaan. Isä vietiin useita kertoja työpaikalta ja myös kotoa öiseen aikaan venäläisten pistinten välissä punaisten esikuntaan, jossa häntä vaadittiin ampumisen uhalla allekirjoittamaan paperi punakaartiin liittymisestä. Joskus hän pääsi kuin ihmeen kautta omin avuin vapaaksi, mutta monta kertaa äidin oli lähdeävä rukoilemaan punaisten päälliköltä isän vapauttamista. Eräällä tuollaisella matkalla olin itsekin mukana. Pelko ainaisena seuralaisena odotin iltaisin isän töistä paluuta, ja kun kuulin vanhempieni puhuvan valkoisten joukkojen etenemisestä, ristin käteni hiljaisessa toivomuksessa, että valkoiset ennättäisivät ennen kuin punaiset toteuttavat uhkauksensa isän ampumisesta.

Isän henkinen vastustuskyky kohti suunnattujen kiväärin piipujen edessä punaisten esikunnassa oli monta kertaa äärimmäisen kovalla koetuksella. Hän olisi tietysti voinut välttää painostuksen pakenemalla, mutta hänellä oli voimakas vastuun- ja velvollisuudentunto, joka vaati häntä pysymään työpaikalla. Lisäksi oli otettava huomioon, että hänen häipymisensä olisi kostettu perheelle. Kampailussaan henkensä puolesta isällä oli vankkumaton tuki äidissä, jolla oli syvästi uskonnollinen ja isänmaallinen mielenlaatu. Punakaartit, jotka olivat liittoutuneet maassamme olevien venäläisten joukkojen kanssa, eivät hänen käsityksensä mukaan olleet isänmaan

itsenäisyyden asialla, vaan päinvastoin vaaransivat sen kääntämällä aseet omia maanmiehiään vastaan. Rukouksissaan hän pyysi Taivaalliselta isältä, että tämä säästäisi isän hengen, vapauttaisi isänmaan vie-raan vallan alaisuudesta ja antaisi anteeksi niille lähimmäisillemme, jotka harhaan johdettuina olivat hairahtuneet väärälle tielle.

Kaksi ensimmäistä äidin Jumalalle osoittamista pyynnöistä toteu-tui varmasti ja pikaisesti: isä jäi henkiin ja valkoisen armeijan osastot lähestyivät voitokkaina Kanneljärveä. Kun punakaartilaiden liikeh-dintä oli hermostunutta ja pakoa valmistelemaa, isä ja hänen kaksi työtoveriaan, rataesimies Pohjanlehto ja pumppumies Vikgren, piti-vät lyhyen neuvonpidon: miten kiirehtiä punaisten pakoa ja estää Kanneljärven asemanseutua joutumasta taistelujen näyttämöksi? Pää-tökseksi tuli, että aivan aseman vieressä asuva Vikgren haki kotoaan valkoisen kankaan, joka salaa vedettiin aseman katolle lipputankoon. Rohkeutta ja neuvokkuutta osoittanut toimi onnistui: punaiset pake-nivat ja Kanneljärven asema päättyi laukauksitta valkoisten käsiin. Kuolettava painajainen oli vihdoin ohi.

Aseet olivat vaienneet, mutta maan taloudellinen tilanne oli sodan aikana entisestään huonontunut. Elintarvikkeista oli pitkään huu-tava puute, mistä joutuivat kärsimään ennen muuta suuriperheiset työläiskodit. Sen tulin lapsena omakohtaisesti kokemaan.

Maapala, joka isovanhempien vielä hallitsemasta tilasta oli isälleni osoitettu, oli vähäinen peltotilkku. Siinä yritettiin kasvattaa perunaa ja ruista, mikäli saatiin siementä. Mieleeni on elävästi jäänyt, miten me lapset kilpailimme pääsystä hellan ääreen paistamaan perunankuoria, sillä vatsassa kurniva nälkä vaati, että nekin oli käytettävä ravinnoksi.

Rukiin kypsymistä odotettiin hartaasti. Kaikkein ankeimpana aikana muistan äidin tarttuneen sirppiin ja leikanneen puolikypsää viljaa. Se kuivattiin lyhteinä lämpimässä leivinuunissa ja jyvät jau-hettiin käsikivillä. Leipä, joka muistutti nykyisin kovasti mainostet-tua kokojyväleipää, ei maultaan ollut kaikkein parasta, mutta pahin nälkä tuli taaskin torjuttua.

Isä puolestaan ahkeroi vapaa-aikoinaan leipäasioissa toisella taholla. Työnsä puolesta hänellä oli mahdollisuus hyödyntää

rautateiden tarjoamia etuja, ja niinpä hänen hankintamatkansa ulottuivat aina Pohjanmaalle saakka. Kun hän palasi pussissa jauhoja ja kainalossa pitkä vehnäspitko, oli kotimme pöydässä juhlatunnelma.

Perheemme vaikeaa ruokatilannetta helpottamaan ojensi enoni auttavan kätensä. Minut palkattiin ruokapalkalla paimentamaan hänen lehmiään. Koska olin juuri kovimmassa kasvuiässä, enon apu kohdistui sen vuoksi juuri minuun.

Enon taloudessa oli kaikkia niitä eläimiä, joita sen ajan maatalossa voi kuvitella olevan alkaen Popi-koirasta ja päätyen kauniiseen ja vireään hevoseen, joka tunsin nimen Lintu. Viihdyin eläinten parissa mainiosti, ja opin monien maataloon liittyvien toimien ohella vastuun- ja velvollisuudentuntoa.

Saantipuolelle voin merkitä tulevaisuutta varten muutakin. Suojeluskuntaan kuulunut enoni oli palvellut kolme vuotta Suomen 3. tarkk'ampujapataljoonassa, ja siltä ajalta hänellä oli paljon kerrottavaa. Monet olivat ne ikimuistoiset illat, jolloin istuimme vastustusten pöydän ääressä ja minä kuuntelin tarkkaavaisena jännittäviä tarinoita sotilaan elämästä. Palvelus oli ollut kovaa, mutta sen ohessa oli ehditty tehdä monta hauskaa kepposta ja jouduttu kaikenlaisiin kummelluksiin. Näillä kertomuksillaan enoni tietämättään aivo- pesi minut niin perusteellisesti, että valitsin kaartin itselleni joukko-osastoksi, mikäli sellainen vielä joskus perustettaisiin. Olin siis astunut mielessäni taas yhden askeleen kohti sotaväkeä.

Koulutie

Lapsuudessani koulunkäynti maaseudulla aloitettiin kiertokoululla, joka toimi tilapäisissä suojissa, esimerkiksi jonkin talon avarassa pirtissä. Kanneljärven asemanseudulla tällainen opinahjo oli sijoittunut äijälän tupaan – isoisää sanottiin kotipuolella äijäksi, siitä nimitys äijälä. Opin luku- ja kirjoitustaidon nopeasti, sillä olin seurannut vanhempien sisarusteni läksyjien lukua.

Kiertokoulun jälkeen oli vuorossa kansakoulu, joka sijaitsi parin kilometrin päästä kotoa. Koulussa oli kaksi opettajaa, herra ja rouva Kannas. He ovat jääneet mieleeni taitavina ja ystävällisinä opettajina, jotka nauttivat kotikylässäni suurta arvontoa ja kunnioitusta.

Kansakouluaikaani lankesi sen valoisista ja myönteisistä puolista huolimatta pitkä varjo, joka sai alkunsa vapaussodasta. Isän kieltäytyminen liittymästä punakaartiin kismitti pitkään siihen kuuluneita tai sitä myötäilleitä naapureita ja kylänmiehiä. Lahtari, verenimijä ja muut vastaavat tittelit liitettiin isäni nimeen, vaikka hän oli vain tavallinen työmies, yksi toisten joukossa. Kun isästäni tässä hengessä keskusteltiin koulutovereitteni kuullen, oli selvää, etten voinut jäädä haukuista ja väkivallasta osattomaksi.

Vapaussodan haavat alkoivat kaikkien onneksi melko pian arpeutua; naapurit tunsivat jälleen toisensa ja niin ilot kuin murheetkin muuttuivat yhteisiksi karjalaiselle kansanluonteelle ominaisella tavalla. Koulun pihallakin nimittely loppui, vaikka toki tiesimme perheittemme taustoista. Minä tunsin aluksi kohtelustani katkeruutta, mutta pääsin siitä vähitellen eroon. Kokemani henkinen ja fyysinen väkivalta saivat minut päättämään, että suureksi tultuani pyrin asettumaan heikomman puolustajaksi vahvemman sortoa vastaan.

Oppikoulun kävin Terijoella, joka sijaitsi runsaan peninkulman päässä kohdasta, jossa valtakunnan maaraja työntyi Suomenlahteen. Vertaa hakevine hiekkarantoineen Terijoki tunnettiin kautta Suomen mainiona loma- ja kylpyläpaikkana. Tämän lisäksi Terijoki oli kaakoisimman Suomen huomattavin kauppa- ja koulukeskus.

Terijoella oli kaksi oppikoulua, suomalainen ja venäläinen. Kannakselle oli jäänyt tsaarinvallan aikaista venäläistä asutusta, ja venäläistä koulua kävivät niiden perheiden lapset, joiden vanhemmat eivät vallankumouksen tapahduttua halunneet palata takaisin isänmaahansa. Syitä siihen, että Suomi valittiin kotimaaksi, lienee ollut monia, mutta yksi merkittävimmistä oli varmaan se, etteivät tänne asumaan asettuneet Venäjän kansalaiset hyväksyneet synnyinmaassaan valtaan noussutta bolševistista hallitusta sen enempää kuin kommunistista ideologiaakaan. Jos näin oli, kahden kieleltään ja

kansallisuudeltaan erilaisen koulun väliselle rauhalliselle kanssakäymiselle ei olisi pitänyt olla mitään estettä, mutta käytännössä asia osoittautui ongelmalliseksi.

Omassa koulussani käsiteltiin historian oppitunneilla asianmukaisesti ja kiihkottomasti sortokausien tapahtumia ja venäläistämisyrkimyksiä, joiden tarkoituksena oli ollut kansallisen olemassaolomme asteittainen murentaminen. Vaikka moni muu koulussa annettu oppi meni toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos, nämä historian tapahtumat jäivät kytemään koulupoikien mieleen. Myös vapaus-sota ja venäläisen sotaväen asettuminen punakaartin tueksi oli vielä hyvässä muistissa. Kun lisäksi valtakuntien välisellä rajalla elämä oli rauhatonta ja moni vartija menetti henkensä yliloikkareiden tai vakoi-lijoiden luodeista, kansallisen itsetunnon itu oli saanut sopivan annok-sen virkistettä puhjetakseen kasvuun Terijoen yhteislyseon pojissa.

Kansallistunne purkautui venäläisen koulun poikiin, jotka kie-lensä takia samastettiin rajan takaiseen Suomea sortaneeseen suureen kansaan. Yhteislyseon pojat eivät tulleet ajatelleeksi, että naapuri-koululaiset saattoivat olla monessa asiassa heidän kanssaan samaa mieltä. Suomalaispoikien yksioikoisen logiikan mukaan kaikki venä-jää puhuvat olivat ryssiä, kaiken pahan alkujia ja juuria, ja niille oli annettava selkään. Näin alkoivat 1920-luvun puolivälissä tappelut, jotka olivat lähes jokapäiväinen ilmiö Terijoen katukuvassa. Muo-dollisia syitä oli helppo löytää tai tehdä; riitti, kun Ivanin viereltä tempaistiin tyttö omaan kainaloon.

Joukkotappeluja ei onneksi tullut, mutta yksilöidenkin välisinä yhteenotot saavuttivat vähitellen niin vaarallisen asteen, että venä-läisen koulun taholta tehtiin jatkuvasti valituksia rehtori Salokkaalle. Puna-Kaljusen vankina Terijoen asemarakennuksessa olleena hän ymmärsi hyvin poikia, mutta teki parhaansa tappeluiden hillitse-miseksi. Kun muu ei auttanut, pyydettiin virkavalta apuun. Niinpä poliisit olivat aamuisin odottamassa Terijoelle saapuvia koululais-junia ja huolehtimassa katujen varsilla, että pojat pääsivät rauhassa kouluihinsa. Samat toimenpiteet toistuivat iltaisin päinvastaisessa järjestyksessä.

Poliisin toimilla oli varmasti hillitsevä vaikutus, ja pahin tappelu-into oli muutenkin hiipumaan päin. Terijoen koulujen väliset suhteet normalisoituivat, kun isojen poikien kahinointi päättyi. Mutta rajan pinnassa elämä velloi rauhattomana, siellä oli sekä menijöitä että ennen kaikkea tulijoita, joista viimeksi mainittujen toiveiden tie päättyi pidätykseen, kuulusteluun ja sen jälkeen palautukseen Venäjälle, nähtävästi silloisten valtioiden välisten sopimusten mukaisesti. Koska rajakomendantin virasto sijaitsi Terijoella, sen rautatieasemasta tuli monien traagisten tapahtumien näyttämö ja meistä koulupojista järkytyksestä mykistyneitä näytelmän seuraajia. Näimme asemalaiturilla polvistuneita ihmispoloisia, jotka ristinmerkkiä tehden rukoilivat, ettei heitä lähetettäisi takaisin. Toiset heittäytyivät maahan, ja heidät oli väkipakolla kannettava Rajajoelle lähtevään junaan. Heidän sydäntä särkevä huutonsa kaikui pitkään asemalaiturilla junan jo pukuttaessa kohti rajaa. He päätyivät jokseenkin varmasti keskitysleirille tai heti tapettaviksi Venäjän vallankumouksen syödessä omia lapsiaan.

Viipurista Rajajoelle matkaavissa junissa nähtiin myös päinvastaisia näytelmiä, joita omat kansalaisemme esittivät ja joiden seuraajaksi jouduin, kuljinhan koulumatkani samoissa junissa. Kyse on niistä lukuisista miehistä ja naisista, jotka 1920-luvun lopun pulavuosina olivat menneet Atlantin taakse leveämmän leivän tai helpomman toimeentulon takia, joku ehkä seikkailunhalustaankin. Valtameren takaisesta elämästä liian ruusuisen ennakkokäsityksen saaneina monet pettyivät pahasti ja palasivat Suomeen. Heille ei kuitenkaan enää kelvannut isänmaa, vaan he jatkoivat sen läpi Neuvostoliittoon, joksi Venäjä muuttui vuonna 1922. Siellä propagandistiset kultakentät vuorostaan nyt odottivat vuoliijaansa. Kun katseli matkalaisten toiveikasta iloa ja kuunteli heidän hartaasti laulamansa *Kansainvälisen* säveliä, tulivat Terijoen asemalla nähdyt kauhunäytelmät ilmiselvinä silmien eteen. Jos pakkopalautetut olivat herättäneet sääliä, niin kaksin verroin enemmän sitä herättivät nämä kuorolaiset, omat sisaret ja veljet, jotka vapaaehtoisesti astuivat Stalinin infernoon. Raja sulkeutui heidänkin jälkeensä – useimpien kohdalla ikuisiksi ajoiksi, ja monen ikuisuus jäi lyhyeksi.

Tuohon aikaan kouluissa luettiin ahkerasti J. L. Runebergin *Vänrikki Stoolin tarinoita*; opettaja valitsi jopa parhaita paloja ulkoa opittaviksi. Runoja ei muistini mukaan juurikaan analysoitu, mutta niiden syvä isänmaallisuus sävähdytti varmasti oman aikani koulu- nuorta.

Elin mukana runoissa, jotka kertoivat Wilhelm von Schwerinistä, von Döbelnistä ja luutnantti Zidénistä, ja kuvittelin taisteluja sekä niiden johtajia rajallisine voimineen. Pysyvän vaikutuksen teki samasta *Vänrikki Stoolin tarinat* -kokoelmasta runo *Maaherra*, jonka säkeet ”kasvaako maine tantereella vaan / jot’ uljaan urhon veri kostuttaa / ja eikö aseetonkin toisinaan / voi miehuutt’ osoittaa?” toivat välittömästi silmiäni eteen oman aikani Wibeliuksen: Lappeen tuomiokunnan tuomarin ja myöhemmin Suomen tasavallan kunnioitetun presidentin Pehr Evind Svinhufvudin, jonka peloton taistelu tsaarin Venäjän sortoa vastaan vain lakikirja aseenaan kuvastui noista sanoista mielestäni erittäin osuvasti. Mutta ne raottivat myös minulle porttia tulevaisuuteen; ammattieni toivelistalla tuomari kiri umpeen sotilaan suurta etumatkaa sijoittuen hyväksi kakkoseksi.

Suojeluskunta

Jonkinlaisen käytännöllisen valmentautumisen tulevaan ammat- tiini voi katsoa alkaneen silloin, kun liityin suojeluskuntaan, mikä tapahtui niin pian kuin ikäni sen salli. Kanneljärven tai ainakin sen asemanseudun suojeluskuntalaiset lienevät tuolloin kuuluneet konekivääriosastoon päätellen siitä, että harjoittelimme pyhäi- sin jääkäriluutnantti Aleksanteri Valtimon johdolla asemalaiturilla konekiväärisulkeista. Lyhytikäisyytensä takia noiden harjoitusten anti taisi jäädä vähäiseksi; sen verran tuntumaa kuitenkin tuli, että pidin pyörälustalla varustettua Maxim kk/09:ää ylen raskaana ja kömpelönä.

Konekiväärillä emme päässeet ollenkaan ampumaan, mutta kun se vaihdettiin kivääriin ja meistä tuli kiväärijalkaväkeä, ammun- nat – suojeluskuntajärjestön merkittävin ja tuloksellisin koulutus- muoto – alkoivat toden teolla. Ensimmäinen kivääriini oli venäläinen

m/91. Muistan sen piipun olleen niin syöpynyt, että oli jokseenkin samantekevää, kummasta päästä sen latasi. Kun lisäksi itse valmistimme patruunat paikallisesikunnassa, ei hyvillä tuloksilla voinut kerskua.

Joku harhalaukaus saattoi löytää taulunkin, mutta sitä varmemmin olkapää mittasi, oliko patruunaan tullut punnitukse ruutia jyvänen liian vähän vai kaksi liikaa. Mutta asekehitys jatkui, ja seuraava kiväärini oli tuliterä suomalainen m/39 Ukko-Pekka; nimi johtuu suojeluskuntaväepeli P. E. Svinhufvudista, joka oli erinomainen ampuja. Sillä kelpasi rei'ittää pahvia varsinkin, kun patruunatkin olivat tehdasvalmisteisia. Hötömällä pidetyt ampumarjoitukset olivat hauskoja ja antoisia ja vetivät hyvin puoleensa osanottajia.

Ennen kuin jätin suojeluskunnan, sen sisäisessä järjestyksessä tapahtui muutoksia, ja niiden takia Kanneljärvestä tuli viestisuojeluskunta. Saadakseni edes jonkin verran tietoa uudesta aselajista ilmoittaudivin kaksi viikkoa kestäneelle viestikurssille. Kurssilla tutustuttiin puhelimeen, radioon ja niillä liikennöimiseen, ja vaikka kurssi oli lyhyt, ehyt kokonaiskuva kyllä saatiin. Leiri huipentui vuorokauden mittaiseen tilanteenmukaiseen viestiliikenneharjoitukseen, jossa oma asemani oli sijoitettu Uudenkirkon poliisiputkaan. Putkassa päiväni kului mukavasti salakielisanomien lähettämisessä sekä niiden vastaanottamisessa ja avaamisessa kouluttajien käydessä silloin tällöin toteamassa, olinko onnistunut tekemään ne oikein. Mutta kun ilta kääntyi yötä kohden, alkoi todellinen maahanlaskuhyökkäys pienten punaisten paholaisten pudottautuessa rapisten katosta. Luteiden hyökkäys oli niin raju, että lakonisesti ilmoitin harjoituksen johdolle poistuvani verkosta.

Suojeluskuntajärjestö edisti ammunnan ohella muutakin valtakunnallista urheilutoimintaa: päällimmäisinä olivat yleisurheilu ja hiihto. Kanneljärvelle urheilukenttä rakennettiin talkootyönä, ja sen vihkiäisistä kilpailuineen muodostui vaikuttava isänmaallinen kansanjuhla. Kun vielä iltama- ja kanttiinituloilla oli hankittu välttämättömimmät urheiluvälineet, kentällä oli niin arkena kuin pyhänäkin monen mitaista yrittäjää hyppäämässä, heittämässä tai juoksurataa kiertämässä.

Hiihdon harrastamisen olisi pitänyt olla helppoa: pihalla suksille ja siitä metsään, jonne voisi tehdä mieleisensä ladut. Minulla ei kuitenkaan elämäni kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä ollut omia suksia. Perheen yksillä yhteisillä, minulle aivan liian pitkillä sivakoilla sain toki harjoitella silloin, kun kukaan muu ei niitä tarvinnut. Jonkinlaisen alkuopin niillä kuitenkin sain.

Koulun hiihtokilpailut, jotka olivat luokkien väliset viestihiihdot ja joissa hiihdettävät osuudet olivat kolmesta viiteen kilometriin, hiihdin lainasuksilla suuremmitta vaikeuksista, mutta kun keran uskaltauduin suojeluskunnan prosenttihiihtoihin, jouduin tosi koville. Matka oli 30 kilometriä, sukset lipsuivat ja olivat liian pitkät, sää nolla-asteinen ja räntää vihmova – hiihdosta tuli todellista kärsimystä. Järki puhui hiihdon keskeyttämisen puolesta, mutta luonto harasi vastaan. Pääsin kuin pääsinkin maaliin, vaikka olin niin poikki, ettei edes mehu pysynyt sisälläni ja ylläsuruksesta aiheutui tilapäinen korkea kuume. Olin kuitenkin onnistunut antamaan itselleni oppitunnin peräänantamattomuudesta, ja itsetuntoani hivelin, etten suinkaan ollut hiihdossa viimeinen ja keskeyttäneitä oli monia. Tuo epävirallinen kilpailu oli ensimmäinen ja viimeinen suojeluskunnassa; historialliseksi tapaukseksi se jäi myös siinä mielessä, että sen koommin en ole suksilla väsynyt.

Poika miehen töissä

Työ kuului olennaisena osana lapsuus- ja nuoruusaikaani. Olin paljon isän mukana ja yritin auttaa häntä missä suinkin voin. Seurasin tarkkaan hänen työskentelyään ja opettelini tahkoamaan kirvestä, tekemään halkoja ja viilaamaan sahaa sekä tekemään monia muita maalaiskodin elämään kuuluvia askareita. Isä oli järjestyksen mies: kaikkien esineiden piti olla kunnossa ja omilla paikoillaan, yksin vanhat rautanaulatkin oikaistuina ja koon mukaan ryhmiteltyinä, mikä puolestaan viittasi myös taloudelliseen luonteenpiirteeseen. Nuo opit juurtuivat vähitellen myös minuun.

Talomme töitä hankaloitti suuresti se, että meillä ei ollut hevosta. Mahdollisuus hevosen hankkimiseen tuli, kun äijä, isoisäni, päätti

maallisen matkansa ja hänen omaisuutensa jaettiin perillisille. Isäntäni tuli itsellinen, ja käytettävissä oleva peltoala kasvoi kolminkertaiseksi samalla, kun saimme oman niityn ja metsän. Nyt saatoimme lisätä karjaa, hankkia maanviljelyn edellyttämät koneet ja niille vetäjän, hevosen.

Into-tamma hankittiin Harjun kylästä Kalle Kärpäselältä, ja olin ikinonellinen päästessäni mukaan hakumatkalle. En kuitenkaan osannut kuvitella kaupantekijäiskahvia juodessani enkä vielä kotimatalla isän opettaessa minua ajamaan Intoa, minkälaisen käänteeseen se saisi minun elämässäni aikaan. Kaikki maalaistalon arkeen kuuluvat hevostyöt hallitsivat siitä lähtien elämääni. Voin syystä todeta, että Innon tulo kotiimme merkitsi minulle varhaisia hyvästejä lapsuudelle.

Työt sujuivat alusta alkaen mukavasti: isä ja veljet näyttivät mallia, ja Into oli vireydessä nimensä veroinen, lisäksi kaiken osaava, oikea maalaistalon unelmahevon. Into synnytti vanhoilla päivillään terveen orivarsan, joka ehdotuksestani nimettiin silloisen ravikuninkaan Murron kaimaksi. Pääsin katsomaan varsaa sen ollessa puolen tunnin ikäinen, ja siitä tuli minun hevoseni.

Varsan varttumista oli hauska seurata. Murto oli taipuvainen monenlaisiin kepposiin. Kun se kesällä oli vapaana pihalla, se tuli keran keittiöön sisälle ja söi pöydällä olleen mustikkakiisselin. Naapurin isännältä se vei hatun. Kärriksen eteen päästyään se lähti liikkeelle niin sähkökästi, että muutamakin kyytiin nousija huomasi istuvansa maantiellä. Murto oli ilmeisesti synnyinlahjana saanut emänsä hyvät ominaisuudet, ja kun se vielä Innon vierellä kulkiessaan alati seurasi tämän toimintaa, meni jo pienenä aloitettu opetus itsestään perille. Ottaessaan kolmevuotiaana emänsä paikan taloudessamme Murto käyttäytyikin kokeneen hevosen tavoin. Tämä oli suuri helpotus, sillä isäni kuoli varhain, ja kun veljenikin olivat ansiotyössä muualla, oma osuuteni ja vastuuni kotitalon töistä lisääntyivät tuntuvasti.

Vaikka kotona oli työtä yllin kyllin, halusin ansaita omaa rahaa. Koska minulla oli isän työn kautta yhteys rautateihin, oli topparoikka koulupojan kesätyöksi luonteva paikka. Topparoikka kunnosti rataa,

vaihtoi lahonneita ratapölkkyjä uusiin ja nuiji pöllien alle hiekkaa, jotta kiskot eivät painuisi junan painosta kuopalle. Työ oli fyysisesti raskasta, mutta olin hyvässä kunnossa ja tottunut kovaan työhön. Palkkapussin ajattelu antoi voimia, ja ensimmäisen tilin kuittaaminen oli minulle merkittävä tapaus. Olin tähän saakka saanut kaiken kotoa, mutta nyt saatoin antaa jotain takaisinkin tai ainakin kustantaa omia koulumenojani. Kesätyö topparoikassa oli ensi askel kohti kodista irtautumista, itsenäistymistä ja miehitymistä.

Kesä kesältä työni rautateillä muuttuivat vastuullisemmiksi. Toimin vaihdemiehenä ja ratavartijanakin asemamiesten lomasijaisena ollessani. Kun muistaa, että kesätienestin ohella minun oli hoidettava kotona kaikki hevostyöt, työpäivät venyivät varsinkin heinäaikana ympäripyöreiksi. Työpäivää oli jatkettava yöllä, sillä korjuuaikaa ei voinut pidentää; heinä oli saatava talteen silloin, kun se oli ravintoarvoltaan parasta. Hellekesinä täytyi tehdä töitä öisin jo hevosenkin takia, sillä paahtavassa helteessä tiheän ja pitkän kylvöheinän kaataminen olisi ollut liian raskasta. Työtä siis riitti, mutta se oli palkitsevaa. Tunsin iloa, kiitollisuutta ja tyytyväisyyttä – tunteita, joita maamies kokee sadonkorjuun jälkeen ja joiden eteen kannatti ponnistella.

Väistämättä lähestyi aika, jolloin minun oli ruvettava tekemään totta lapsuuden ja nuoruuden ammattihaaveistani. Pontta ajatuksilleni antoivat ne huolestuttavat tiedot, joita rajan takaa kantautui Stalinin toimeenpanemista joukkoteloituksista ja väestönsiirroista. Rajan asukkaissa ne herättivät pelkoa ja epävarmuutta ja saivat monet tavallisetkin kansalaiset pohtimaan maamme puolustusmahdollisuuksia. Huoli kansan tulevaisuudesta oli syvä.

Upseeri seisoi edelleen vankasti sillä korkealla jalustalla, jonne olin hänet kaiketi jääkäreiden ansiosta kohottanut, ja sotaväki oli mielestäni paikka, jossa tehdään pyyteetöntä työtä isänmaan ja kansan hyväksi. Näissä kauniissa kuvitelmissa ja täysin ennakkoluulottomana läksin ylioppilastodistuksen saatuaani varusmiespalveluun Karjalan kaartiin.

Varusmiespalveluksessa

Ilmassa oli lähestyvän syksyn tuntua, kun 6. syyskuuta 1933 klo 12 astuin sisään Karjalan kaartin rykmentin esikunnan portista. Koulutus aloitettiin yleisen käytännön mukaisesti yleissotilaallisten aineiden ja sulkeisjärjestyksen opetuksella, mikä tuntui täysin perustelulta, sillä olihan alokkaista tehtävä jonkinlaisia sotilaita, ennen kuin kannatti ruveta antamaan erikoisopetusta.

Minut määrättiin 9. komppanian ensimmäiseen joukkueeseen, ja pääsin tutustumaan tupaan sekä muihin komppanian tiloihin. Huonokuntoinen kasarmi oli rakennettu Venäjän vallan aikana. Lähempi tarkastelu osoitti, että pääasiallisin vuosikorjauksissa käytetty aine oli ollut voimakastuoksuinen terva, ja kun se yhdistyi suuren miesjoukon erittämiin hajuihin, komppanian henki oli valmis ilman että sitä tarvitsi luoda.

Tieni johtajuuteen alkoi luudan varresta. Sain käsken toimia joka lauantai siivoustyöryhmän johtajana ulkopuhdistusalueella, joka käsitti katuosuuden rykmentin komentajan, eversti ”Pappa” Laatikaisen asunnon molemmin puolin. Alaisikseni sain joukkueen päällystäineksen.

Seuraava etappi tiellä johtajuuteen oli pääsy tuvan esimieheksi. Tehtävää pidettiin epäkiitollisena, mutta jostain syystä oma tupani hyväksyi isännyyteni mukisematta, ja kaikki tarpeelliset toimet, jopa vastenmieliseksi koettu jokailtainen jalkapesu, sujuivat hankaluudesta. Tuparauha toki rikkoutui silloin tällöin, kun jokin pikkuasia kuumensi väsyneiden poikien tunteet, mutta puhumalla saatiin asiat hoitumaan eikä kasarmivartioon tarvinnut ketään toimittaa.

Todellinen haaste tuvan esimiehenä tuli eteen, kun tupaani tuotiin alokas Raatikainen, joka oli yrittänyt loikata Neuvostoliittoon välttääkseen asepalveluksen mutta palautettu sieltä ja saatettu poliisin toimesta Karjalan kaartiin. Hän oli sulkeutunut ja harasi vastaan kaikessa missä voi, mutta teki sentään tehtävänsä jotenkuten. Päivystäjän kanssa hän otti yhteen vähän väliä, ja lopulta häntä uhkasi kuri-komppania. Yhtäkkiä hän kuitenkin hävisi seurastamme, ja saimme

myöhemmin kuulla hänen joutuneen vankilaan sovittamaan karku-ruuttaan.

Luulimme päässeemme Raatikaisesta ikiajoiksi, mutta toisin kävi. Seisoin jälleen kerran komppanian päällikön edessä ja otin vastaan käskyn: ”Matkustatte tänä iltana klo 23 lähtevällä junalla Seinäjoelle, jonne tuodaan Ilmajoen varavankilasta vanha tuttavamme alovak Raatikainen. Viette hänet Suomenlinnaan kurikomppaniaan. Väepeliltä saatte paperit, asevaraston hoitaja kersantti Rokka antaa teille Parabellumin ja kaksi lipasta. Ohjeeksi annan: Jos alovak Raatikainen yrittää karata, ammutte ensimmäisen laukauksen kohti ja toisen ilmaan. Onko selvä?” ”Selvä on, herra kapteeni.”

Onnentoivotusten saattelemana ja pistooli mukanani lähdin siis suorittamaan tehtävää, jota sotaväen rikoslain mukaan ei tiettävästi olisi saanut uskoa alokkaalle. Kapteeni Sorrin antamaa toimintaohjetta en tulisi missään tapauksessa kirjaimellisesti noudattamaan.

Seinäjoella minulle luovutettiin alovak Raatikainen, joka silminnähdessä ilahtui ja oli suorastaan valoisalla mielellä. Hän toivoi pääsevänsä takaisin Viipuriin ja Kaartiin ja nimenomaan entiseen ryhmäänsä, vieläpä lupasi palvella aikaisempaa paremmin. Pidin parhaana olla paljastamatta matkamme määränpäättä, ennen kuin se väistämättä selviäisi. Hyvinkään jälkeen Raatikainen huomasi, että olimme tulossa Helsinkiin, mistä hän myös päätteli todellisen määränpäämme. ”Mitäs teet, jos yritän karata?” hän kysyi. Kerroin, että karkuun en tule häntä päästämään, sitä on turha yrittää. Syvän hiljaisuuden vallassa saavuimme Helsinkiin, ja Raatikaisen kolkon tien viimeinen taival alkoi.

Astuimme kadulla peräkanaa, pitkä Raatikainen edellä kuin komediasarjan Majakka ja minä lyhyempänä Perävaununa perässä, tosin poikkeuksellisen sotaisassa hahmossa. Pidin kättäni taskussa ja pistoolin kahvassa, vaikka totta puhuen en ollut ollenkaan varma, olisiko tositilanteessa ehtinyt ampua sen enempää kohti kuin ohikaan. Olin käsitelty pistoolia vasta vähän, minkä olin komppanian päälliköllekin kertonut. Pääsimme kuitenkin kunnialla Suomenlinnan lautanlaiturille, ja lautalla Raatikaista olikin jo vastassa ulkomuodoltaan

tarzanmainen luutnantti, joka kysyi minulta inhimillisellä äänellä: ”Oletteko matkalla kurikomppaniaan?” Saatuaan myönteisen vastauksen hän käännähti yhtäkkiä päin Raatikaista ja kajautti jotakin epämääräistä sellaisella voimalla, että tämä horjahti. Tiesin heti, että olimme kohdanneet kuuluisan komppanian yhtä kuuluisan päällikön, luutnantti Kartanon, onnettoman alokasteroverini tulevan esimiehen.

Perillä Suomenlinnassa saattelin Raatikaisen hänen omasta toivomuksestaan vielä ruokailuun ja sen jälkeen varusvarastolle, jonka ovella neuvoin häntä palvelemaan kunnolla oman etunsa vuoksi. Hän lupasi tehdä niin ja puristi pitkään kättäni. Unohtumattoman matkan aikana olin nähnyt jotakin avuttoman inhimillistä tuossa pitkässä hontelossa pojassa, ja minun kävi häntä sääliksi.

Mietin pitkään saamaani tehtävää: kokeillaanko minua vai luoteaanko minuun yli ymmärryksen menevästi, kun tällainen tehtävä annettiin yksin tehtäväksi? Lopulta ajattelin niinkin, että minulla saattoi olla ehkä suurempi mahdollisuus onnistua Raatikaisen kulljettamisessa kuin jollakin ryhmänjohtajalla tai kanta-aliupseerilla, koska olimme yksiä samaisia alokkaita ja hän tunsu minut ja oli mukisematta totellut minua tupajärjestyksen suhteen, kun taas ”kihot” olivat hänelle kuin punainen vaate härälle.

Kasarmi sijaitsi Papulan kaupunginosassa. Elämä kasarmilla asetui uomiinsa ja koostui aamu- ja iltapäivän sulkeisharjoituksista, oppitunneista, taistelukoulutuksesta, ensimmäisistä ammunnoista ja suunnistuksesta tulipalokiireen ollessa yhteinen nimittäjä tuhussa missä hyvänsä. Välillä pistimme olkiukkoja hengiltä lähitaistelukoulutuksessa, mutta arvelin, että tositilanteessa henkensä puolesta kamppailevan vihollisen kanssa suomalainen puukko olisi varmasti tehokkaampi väline kuin venäläinen m/91 pitkine pistimineen.

Alokkaiden suuren ja mieleenpainuvan valatilaisuuden jälkeen korviimme alkoi kantaautua huhuja, joiden mukaan Reserviupseerikoulun uudelle upseerikurssille komennetaan rykmentistä jokunen kaartilainenkin yleisen käytännön edellyttäessä sitä ennen aliupseerikoulun käymistä. Onni suosi koulutoveriani Onni Vaitista ja minua,

sillä komppanian lähes kymmenestä kelpoisuusvaatimukset täyttävästä kaartilaisesta vain meidät kaksi kelpuutettiin Haminaan toisten lähtiessä rykmentin aliupseerikouluun kilvoittelemaan pääsystä seuraavalle upseerikurssille. Läksin Haminaan mieluisina matkaeväinä komppanianpäällikön, komppanian kantahenkilökunnan ja varusmiestovereiden sydämelliset onnentoivotukset.

Reserviupseerikoulun aika (1.12.1933–19.11.1934)

Oppilaana

Koska Viipuri oli maan suurin varuskuntakaupunki, oli luonnollista, että sieltä Haminaan lähtevien harmaatakkisten määrä oli huomattava, mutta se kasvoi vielä melkoisesti matkankin varrella, varsinkin Kouvolassa, joka oli rautateiden risteysasema. Kaikessa mahtavuudessaan tuo joukko esittäytyi kuitenkin vasta perillä, kun se tulvahti yhtäaikaa pienen aseman laiturille.

Oppilasjoukko oli kirjava: siinä oli sekaisin kaupunkien ja maaseudun poikia, joista toiset olivat tavallisista ja toiset varakkaammista kodeista. Suurin osa oli oppikoulun äsken päättäneitä, mutta oli joukossa ammattiin valmistuneitakin, kuten jokunen lääkäri. Yhteistä oppilasjoukolle oli reipas isänmaallinen henki ja voimakas yhteenkuuluvuuden tunne.

Koulutus alkoi lähes alusta, jotta kirjavasta joukosta saatiin osaamiseltaan yhdenmukainen. Kun jokainen oppilas joutui vuorollaan opettamaan, upseerikoulutus pääsi mukavasti alkuun. Viivähdimme vain tuokion sulkeisjärjestyksessä ja mieskohtaisessa taistelukoulutuksessa, ja siirryimme kokoonpanoltaan erilaisten ryhmien kautta joukkueeseen, jonka johtamiseen Reserviupseerikoulun opetus ensisijaisesti tähtäsi. Tukevia aseita, konekivääriä ja kranaatinheitintäkään, ei täysin unohdettu, ja vaikka niiden käyttöä opetettiin lähinnä asianomaisissa joukkueissa, pääsivät opetuksesta yleissivistyksen

saamiseksi osallisiksi myös kiväärijoukkueet. Sama päti myös pioneeri- ja viestikoulutuksessa.

Hyökkäsimme, puolustimme ja viivytimme, kahakoimme taisteluvartiossa ja tiedustelimme; teimme yleensä kaikkea sitä, mitä silloiset ohjesäännöt edellyttivät. Koska kurssiaika oli pitkä, saimme tämän opetuksen sekä talvi- että kesäoloissa, siis mahdollisimman pätevästi.

Vaikka ulkopalvelus veikin pääosan päivästämmä, jäi erilaisille pulpettiharjoituksillekin yllin kyllin aikaa. Lempiai-neekseni muodostui yleinen taktiikka: siinä tutkimme karttojen avulla lähinnä vahvennettua komppaniaa, jonka yhtä osasta, joukkuetta, liikuttelimme päivittäin taistelukoulutuksessa. Nämä opetukset niveltäyivät saumattomasti toisiinsa, sillä mitä enemmän näkemyksemme avartui edellisen toiminnasta, sitä varmemmalta jälkimmäisen käsittelymaastossa tuntui.

Kurssin lähetessä loppuaan mainittiin huhuina niiden oppilaiden nimiä, jotka saavat ”elinkautistuomion” eli jäävät Reserviupseerikouluun koulutuskokelaiksi eli santsareiksi, kuten heitä epävirallisesti kutsuttiin. Tehtävä oli sängen haluttu, ja vaikka kokelaiden keskuudessa kiertävässä epävirallisessa listassa nimelläni oli vakaa sija, en uskaltanut ottaa huhuja todesta. Yllätys oli mieluisa, kun sain virallisen ilmoituksen, että joudun kokelaaksi naapurikomppaniaan, kun edelliset kokelaat sieltä kotiutuvat. Odotusajaksi matkustaisin omaan joukko-osastooni Kaartiin.

Kokelaana

Elokuun 10. päivänä vuonna 1934 matkustin toistamiseen Haminaan. Ilmoittautumistilaisuudessa minut määrättiin luutnantti Erkki Väänänen joukkueeseen. Hän vaikutti heti asialliselta ja kaikin puolin myönteiseltä upseerilta. Kun hän vielä osoittautui harvinaisen osavaksi ja innostuneeksi kouluttajaksi, herätti hän minussa kunnioitusta ja luottamusta, joka – kuten kävi ilmi – oli molemminpuolista.

Sain paljon ja suuriarvoista oppia: näin, miten joukkuetta käsitellään ja koulutetaan ja miten harjoituksissa siivilöidään pääasiat pikku-seikoista. Vaikka opetuksessa oli paljon samaa kuin oppilasaikana,